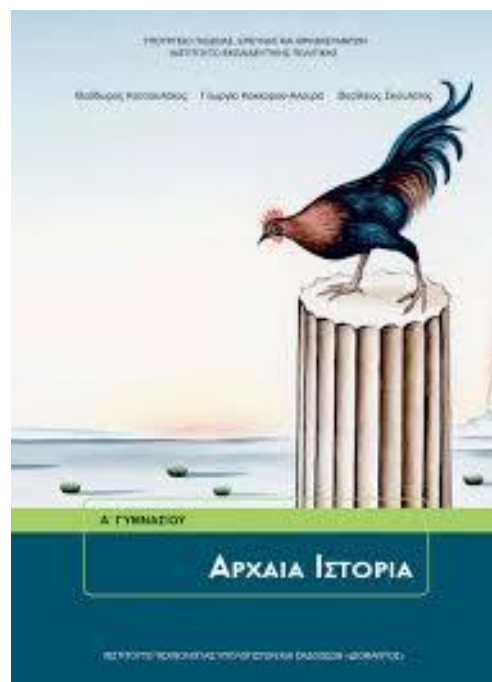

10^ο Γυμνάσιο Βόλου
Εξ αποστάσεως εκπαίδευση 2020

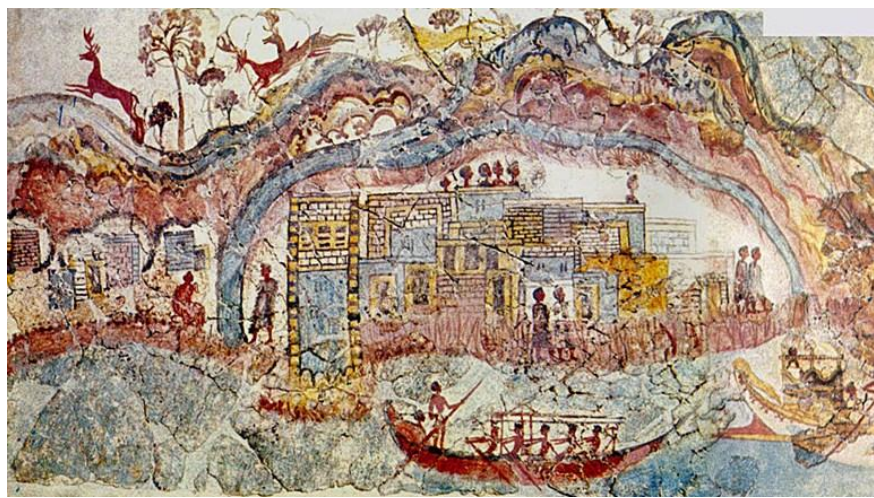
ΙΣΤΟΡΙΑ'Α ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Κυκλαδικός Πολιτισμός
Μινωικός πολιτισμός

Διδάσκων καθηγητής: Νίκος Παπακωνσταντίνου

Α. Ο κυκλαδικός πολιτισμός

1. Τι ονομάζουμε «Κυκλαδικό πολιτισμό»;

Είναι ένας από τους παλαιότερους πολιτισμούς της Ευρώπης αναπτύχθηκε στις Κυκλάδες, δηλαδή στο κέντρο του αιγαίου πελάγους, την 3η και 2η χιλιετία π.Χ., δηλαδή στην Εποχή του Χαλκού. Είναι **προελληνικός** πολιτισμός

2. Γιατί αναπτύχθηκε ο πολιτισμός στις Κυκλάδες;

Στην ανάπτυξη του Κυκλαδικού πολιτισμού συνέβαλε το ήπιο κλίμα των νησιών και κυρίως η ιδιαίτερα προνομιακή γεωγραφική τους θέση. Ουσιαστικά, τα νησιά των Κυκλάδων αποτελούν ένα είδος φυσικής γέφυρας ανάμεσα στην Ευρώπη και στην Ασία, την Ηπειρωτική Ελλάδα και την Κρήτη. *Στην 3η χιλιετία π.Χ., τα πλοία των κυκλαδίτικων νησιών κυριαρχούν στο Αιγαίο και μαζί με τα προϊόντα της Εγγύς Ανατολής μεταφέρουν στην Ευρώπη ιδέες, τεχνικές γνώσεις, θρησκευτικές αντιλήψεις.*

3. Ποια μορφή είχαν οι οικισμοί στα νησιά των Κυκλάδων στη 3^η χιλιετία π.Χ;

Σε όλα σχεδόν τα νησιά των Κυκλάδων η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως οικισμούς, **μικρούς, όχι εκτεταμένους**, της 3ης χιλιετίας π.Χ. **Κάθε οικισμός φαίνεται ότι αναπτυσσόταν αυτόνομα και δεν υπήρχε κανένα είδος κεντρικής εξουσίας.** Αρχικά οι οικισμοί σχηματίζονται κοντά στη θάλασσα ή στα πρανή χαμηλών λόφων.

Περίπου το 2300 π.Χ. ορισμένοι οικισμοί οχυρώνονται (Αγία Ειρήνη στην Κέα), άλλοι καταστρέφονται και ξαναχτίζονται οχυρωμένοι (Φυλακωπή στη Μήλο), ενώ

άλλοι χτίζονται σε υψηλούς λόφους μακριά από τη θάλασσα (Καστρί Σύρου). Αυτό φανερώνει κάποια αναστάτωση της ζωής από την παρουσία νέων πληθυσμών, που προέρχονται πιθανόν από τη Μικρά Ασία. Γρήγορα όμως τα νησιά ξαναβρίσκουν το ρυθμό της ζωής τους.

4. Ποια ήταν η εξέλιξη των Κυκλαδικών οικισμών τη 2^η π.Χ. χιλιετία;

Στη 2η χιλιετία π.Χ. οι Κυκλάδες έχουν επαφές με την ηπειρωτική Ελλάδα αρχικά και στη συνέχεια με την Κρήτη. **Οι οικισμοί μεγαλώνουν, τα κτίρια είναι πιο σύνθετα και επιβλητικά.** Ο πιο σημαντικός οικισμός αυτής της εποχής είναι **το Ακρωτήριο** στη Θήρα. Περίπου το 1600 π.Χ., όταν μεγάλοι κυκλαδικοί οικισμοί καταστρέφονται από σεισμό, οι Κυκλάδες περνούν στη σφαίρα επιρροής της μινωικής Κρήτης, που γνωρίζει τότε τη μεγαλύτερη ακμή της. Μετά την καταστροφή των μινωικών ανακτόρων, γύρω στο 1450 π.Χ., στις Κυκλάδες κυριαρχούν οι Μυκηναίοι από την ηπειρωτική Ελλάδα, που μεταδίδουν στα νησιά τα χαρακτηριστικά του δικού τους πολιτισμού στην τεχνολογία, την τέχνη και τη θρησκεία.

5. Τι περιλαμβάνει η τέχνη του Κυκλαδικού πολιτισμού;

Το χαρακτηριστικότερο δημιούργημα της κυκλαδικής τέχνης κατά την Εποχή του Χαλκού είναι τα μαρμάρινα ειδώλια. Τα περισσότερα παριστάνουν γυμνές γυναίκες, λίγα άνδρες *μουσικούς, πολεμιστές ή κυνηγούς*. Οι μορφές είναι έντονα σχηματοποιημένες, με λίγες αλλά χαρακτηριστικές λεπτομέρειες για την αναγνώριση του φύλου.

Τα πήλινα αγγεία, που έχουν ποικίλα σχήματα, διακοσμούνται με απλά γραμμικά σχέδια. Ιδιαίτερα εντυπωσιακά είναι και τα μαρμάρινα αγγεία, καθώς και τα μεταλλικά με απλή χαρακτή διακόσμηση.

Ταυτόχρονα όμως, στο Ακρωτήρι της Θήρας αποκαλύφθηκαν περίφημες τοιχογραφίες, γεμάτες από ζωντάνια και με υπέροχα χρώματα.

× 2952

656

Β. Ο Μινωικός πολιτισμός

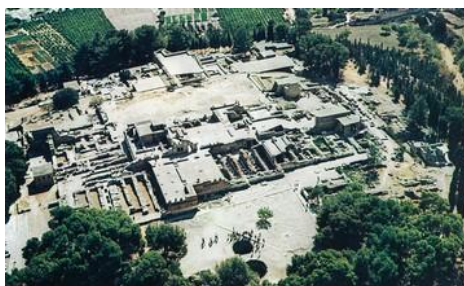

1. Τι ονομάζεται «μινωικός πολιτισμός»;

«**Μινωικός πολιτισμός**»: ονομάζεται ο πολύ σπουδαίος πολιτισμός της εποχής του Χαλκού, ο οποίος αναπτύχθηκε στην Κρήτη την 3^η-2^η χιλιετία π.Χ. . Ήρθε στο φως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και πήρε αυτό το όνομα από το Μίνωα, το μυθικό βασιλιά της Κνωσού.

2. Ποιες ήταν οι κύριες ασχολίες των κατοίκων της «μινωικής» Κρήτης;

Οι κάτοικοι της μινωικής Κρήτης καλλιεργούσαν τη γη και μεταποιούσαν τα προϊόντα και τις πρώτες ύλες του τόπου τους (παραγωγή λαδιού, κρασιού, αγγείων, κοσμημάτων.) Τα γεωργικά και τα βιοτεχνικά τους προϊόντα τα εξήγαν με τα πλοία τους. Έτσι ανέπτυξαν ιδιαίτερα τη ναυτιλία και το εμπόριο. Εισήγαν μέταλλα και άλλες πρώτες ύλες, τις οποίες και επεξεργάζονταν στο νησί τους. Οι «μινωίτες» Κρητικοί με τα πλοία τους κυριάρχησαν σε όλο το χώρο του Αιγαίου.

3. Τι ήταν τα μινωικά ανάκτορα;

«**Μινωικά ανάκτορα**»: ονομάζονται τα 4 μεγάλα κτήρια, κέντρα της διοίκησης και της οικονομίας της Κρήτης της μινωικής εποχής, τα ερείπια των οποίων ανακαλύφθηκαν από τους αρχαιολόγους στις περιοχές της Κνωσού, της Φαιστού, της Ζάκρου και των Μαλίων. Θεωρούνται βασιλικά ανάκτορα. Γύρω από αυτά συγκροτήθηκαν αντίστοιχοι οικισμοί-πόλεις του νησιού. Το πιο σημαντικό απ' όλα θεωρείται το ανάκτορο της Κνωσού, που πρώτος ανακάλυψε ο Άγγλος αρχαιολόγος Άρθουρ Έβανς. Τα μινωικά ανάκτορα πρωτοχτίστηκαν το 2000π.Χ. περίπου.

Καταστράφηκαν από σεισμό το 1700 π.Χ., αλλά ξαναχτίστηκαν αργότερα. Η οριστική καταστροφή τους τοποθετείται χρονολογικά το 1450 π.Χ.

4. Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά των μινωικών ανακτόρων;

Τα χαρακτηριστικά των μινωικών αυτών ανακτόρων είναι τα εξής:

- είναι χτισμένα στον άξονα Βορρά-Νότου, ενώ δεν ήταν οχυρωμένα,
- είναι πολυώροφα, με κεντρική ορθογώνια αυλή, γύρω από την οποία χτίστηκαν οι πτέρυγες των δωματίων, ενώ τα μέρη τους συνδέονται με πολλές σκάλες και φωτίζονται από φωταγωγούς,
- διέθεταν σύστημα ύδρευσης και αποχέτευσης,
- ήταν κέντρα οικονομικά, όπου συγκεντρώνονταν για να διατεθούν τα αγαθά της Κρήτης,
- αποτελέσαν τα θρησκευτικά και τα καλλιτεχνικά κέντρα του νησιού. Εκεί γίνονταν οι θρησκευτικές τελετές των Κρητών, ενώ οι τοιχογραφίες που τα διακοσμούν κι έχουν διασωθεί είναι υπέροχες σε θέματα, χρώματα και παραστατικότητα.

5. Ποιο ήταν το σύστημα γραφής των «Μινωιτών»;

*Το σύστημα γραφής της μινωικής Κρήτης που υπάρχει από τα 1700 π.Χ., έμοιαζε αρχικά με τα ιερογλυφικά των Αιγυπτίων. Αργότερα όμως οι Κρήτες επινόησαν ένα σύστημα **συλλαβικής γραφής**. Κάθε σύμβολο αυτού του νέου αλφαβήτου έχει σχήμα γραμμικό και αντιπροσωπεύει μια συλλαβή. Γι' αυτό ονομάστηκε **ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΓΡΑΦΗ**. Η πρώτη μορφή αυτής της γραφής, η **Γραμμική Α'** των ευρημάτων της Κρήτης δεν έχει ακόμη διαβαστεί. Όμως, η εξέλιξή της, η **Γραμμική Β'** έχει διαβαστεί στη δεκαετία του 1950, στις πινακίδες του μυκηναϊκού πολιτισμού, ο οποίος διαδέχτηκε τον μινωικό.*

6. Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της θρησκείας στη Μινωική Κρήτη;

Η θρησκεία των Κρητών της μινωικής εποχής περιλαμβάνει την πίστη σε γυναικείες θεότητες, οι οποίες συνδέονται με τη βλάστηση και το μαρασμό της φύσης,

με τη διαδοχή των εποχών, τη γονιμότητα της γης, το θάνατο και την ανάσταση των φυτών και των καρπών. Φαίνεται ότι μια «μεγάλη θεά-θεά της φύσης και της γονιμότητας» δέσποζε στη «μινωική» θρησκεία. Ιερό δέντρο της θρησκείας αυτής ήταν η ελιά και ιερό ζώο της ο ταύρος. Οι Κρήτες δεν είχαν μεγάλους ναούς. Συχνά λάτρευαν τις θεότητες που πίστευαν στις σπηλιές των βουνών. Ιερές τελετές γίνονταν στα ανάκτορα και περιλάμβαναν χορούς και αγώνες.

7. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της μινωικής τέχνης;

Η μινωική τέχνη διακρίνεται για την κίνηση και τη ζωντάνια των μορφών που απεικονίζει, κυρίως δε για τη ζωντάνια και την παραστατικότητα της στην απεικόνιση της φύσης. Οι τοιχογραφίες παριστάνουν όμορφα φυσικά τοπία με πλούσια βλάστηση και θαλασσινά θέματα. Τα χρώματα είναι εξαιρετικά.

Τα αγγεία που βρέθηκαν στην Κρήτη είναι καλοδοιλεμένα και διακοσμημένα. Τα πιο όμορφα φτιαγμένα και διακοσμημένα από αυτά είναι τα λεγόμενα *«καμαραιϊκά αγγεία»*.

Κείμενα πηγών
και σύντομα σχόλια για τις πληροφορίες που μας δίνουν.

Α) Για τη ναυτική δύναμη της μινωικής Κρήτης

Μια αρχαία ιστορική μαρτυρία

Η ΑΝΑΜΝΗΣΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

Ο Μίνωας είναι το αρχαιότερο από την παράδοση πρόσωπο που απέκτησε στόλο και κατόρθωσε να γίνει κύριος του μεγαλύτερου μέρους της ελληνικής θάλασσας. Επέβαλε την κυριαρχία του στις Κυκλάδες και εγκατέστησε στις περισσότερες τις πρώτες αποικίες.

Θουκυδίδης «Ιστορία», Α, 4

Το παραπάνω κείμενο προέρχεται από την ενότητα-παρέκβαση της «αρχαιολογίας» του πρώτου βιβλίου της «Ιστορίας» του αρχαίου αθηναίου ιστορικού Θουκυδίδα(5^{ος} αι. π.Χ.) και απηχεί τα γεγονότα της εποχής 1700-1450 π.Χ. (εποχή της μέγιστης ακμής του μινωικού πολιτισμού), όταν δηλαδή οι Κρήτες κυριάρχησαν με τα πλοία τους σε ολόκληρο το Αιγαίο πέλαγος (αυτή είναι η «ελληνική θάλασσα που αναφέρει το κείμενο». Το γεγονός αυτό ήταν καλά γνωστό στους αρχαίους Έλληνες και η ναυτική δύναμη της μινωικής Κρήτης εθεωρείτο αξιοθαύμαστη ακόμη και 1000 χρόνια μετά τα ο τέλος της κρητικής θαλασσοκρατορίας.

Σύμφωνα με όσα μαθαίνουμε από το σχολικό βιβλίο «Την εποχή αυτή οι Μινώιτες κυριαρχούν στο Αιγαίο, όπου ιδρύουν αποικίες (Κύθηρα, Ρόδος) και έχουν στενές σχέσεις με την ηπειρωτική Ελλάδα, επηρεάζοντας έντονα το μυκηναϊκό πολιτισμό που κάνει τότε την εμφάνισή του.»(βλ. Αρχαία Ιστορία Α΄ Γυμνασίου, σελ. 23)

Μια σύγχρονη αρχαιολογική μαρτυρία-επιβεβαίωση της μινωικής θαλασσοκρατορίας

«Καθ' όλη τη διάρκεια της Μινωικής εποχής απουσιάζει τελείως από την Κρήτη ένα αμυντικό σύστημα, ανάλογο με τις ακροπόλεις της εποχής του Χαλκού στο Αιγαίο και την ηπειρωτική Ελλάδα. Η διαπίστωση αυτή είναι μια ένδειξη ότι η ασφάλεια των κατοίκων εξασφαλιζόταν στο μεγαλύτερο μέρος της εποχής του Χαλκού από τη λεγόμενη μινωική ειρήνη.»

Απόσπασμα κειμένου του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για τη μινωική Κρήτη

Η σύγχρονη ιστορική και αρχαιολογική επιστήμη επιβεβαιώνει ότι η **σχέση της Μινωικής Κρήτης με τη θάλασσα ήταν ιδιαίτερα στενή και πρωταρχικής σημασίας για τη ζωή του νησιού. Οι Κρήτες ήδη από τη δεύτερη π.Χ. χιλιετία έχουν στραφεί προς τη θάλασσα, έχουν συγκροτήσει ισχυρό στόλο και με το ναυτικό τους κυριαρχούν στο χώρο του Αιγαίου πελάγους.** Έτσι έρχονται σε επαφή και με όλους τους γειτονικούς τους πληθυσμούς και λαούς, συνάπτοντας εμπορικές σχέσεις μαζί τους Ταυτόχρονα, όπως δείχνει το κείμενο του **Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, η ναυτική ισχύς της Κρήτης έδινε τόση ασφάλεια στο λαό της, που δεν χρειαζόταν καθόλου οχυρώσεις για την προστασία του, αφού δεν φοβόταν την επιδρομή κανενός εχθρού.** Αυτή η διαρκής ειρήνη της θαλασσοκράτειρας Κρήτης, που βάσταξε ως το τέλος του μινωικού πολιτισμού, ονομάζεται «μινωική ειρήνη». Σύμφωνα με το σχολικό βιβλίο «Από τις αρχές της 3ης χιλιετίας π.Χ. Οι Μινωίτες έχουν επαφή με άλλες περιοχές του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, όπως οι Κυκλάδες, η Κύπρος και η Αίγυπτος, με τις οποίες εμπορεύονται διάφορα προϊόντα. Εξάγουν λάδι, κρασί, ξυλεία, λίθινα αγγεία, ίσως υφάσματα και δέρματα. Εισάγουν μέταλλα ή άλλες πρώτες ύλες για την κατασκευή όπλων, εργαλείων και καλλιτεχνημάτων, όπως χαλκό από την Κύπρο και άργυρο από τις Κυκλάδες.» (βλ. Αρχαία Ιστορία Α΄ Γυμνασίου, σελ. 23)

Β΄ Για τη θρησκεία της μινωικής Κρήτης

Μια σύγχρονη αρχαιολογική προσέγγιση της μινωικής θρησκείας

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Επειδή δεν έχουμε κατανοητά γραπτά κείμενα, δε γνωρίζουμε καλά τη θρησκεία των Κρητών, οι οποίοι είχαν μια τόσο υψηλή αίσθηση του ωραίου. Μαντεύουμε όμως ότι ήταν μια θρησκεία αισιόδοξη, που προέτρεπε να επικοινωνήσει ο πιστός με τις εσωτερικές δυνάμεις της ζωής και του προσέφερε ελπίδες ευτυχίας. Στο μινωικό πάνθεον οι θεές παίζουν μεγαλύτερο ρόλο από αυτό των ανδρών. Παριστάνονται κάτω από το ιερό δένδρο, στην κορυφή ενός όρους, επάνω σε ένα πλοίο ή σείοντας μιαν ασπίδα. Άγρια ζώα και πτηνά τις συνοδεύουν. Είναι οι διάφορες μορφές που λαμβάνει η αρχέγονη μητέρα-γη, η οποία ενσαρκώνει τη ζωική ορμή και εκτείνει την κυριαρχία της στα φυτά, στα ζώα και στους ανθρώπους. Ασφαλώς επιβίωση μιας πρωτόγονης μητριαρχίας* που ενώνει τη γυναίκα με τις δυνάμεις της ζωής.

Pierre Lénéque, L'aventure grecque, σ. 40 (Μετ. Β.Σ.)

Από το κείμενο αυτό βγάζουμε σημαντικά συμπεράσματα για τη μινωική θρησκεία, για τις μορφές των θεών και για τα ιερά τους σύμβολα. Προφανώς η θρησκεία αυτή **είναι μια λατρεία της φύσης και της γονιμότητάς της**, επομένως ανάλογες είναι κι οι μορφές των θεών που λατρεύουν οι κάτοικοι της μινωικής Κρήτης. Και αυτό φαίνεται πραγματικά μέσα από τα ίδια τα σύμβολα των θεών της: το ιερό δένδρο (δηλαδή η ελιά), τα άγρια ζώα και τα πουλιά, ενώ σημαντικό ρόλο έπαιζε στη μινωική θρησκεία ο ταύρος, σύμβολο της ζωτικότητας και της δύναμης της φύσης. Όπως άλλωστε γνωρίζουμε κι από το σχολικό βιβλίο: **«Οι τελετές περιλάμβαναν χορούς και αγώνες, όπως τα ταυροκαθάψια.» Κι ακόμη ότι: « Στα χρόνια της ακμής του μινωικού πολιτισμού δεν υπήρχαν στην Κρήτη μεγάλοι ναοί αλλά μόνο μικρά ανακτορικά ή οικιακά ιερά.»**

Στο κείμενο η θρησκεία της μινωικής Κρήτης χαρακτηρίζεται ως **«θρησκεία αισιόδοξη»** που έδινε στον πιστό της την ευκαιρία «να επικοινωνήσει με τις εσωτερικές δυνάμεις της ζωής και του προσέφερε ελπίδες ευτυχίας.» . Σύμφωνα και με όσα έχουμε διαβάσει στο σχολικό μας βιβλίο: **«Οι Μινωίτες πίστευαν, βασικά, σε ένα σύμπλεγμα γυναικείων θεοτήτων οι οποίες έχουν άμεση σχέση με τη βλάστηση και τη διαδοχή των εποχών, την άνθηση και το μαρασμό, το θάνατο και την ανάσταση.»** Από το κείμενο επίσης γίνεται φανερό οι Μινωίτες **πίστευαν σε πολλές θεότητες, μεταξύ των οποίων «οι θεές παίζουν μεγαλύτερο ρόλο από αυτό των ανδρών»**. (βλ. Αρχαία Ιστορία Α΄ Γυμνασίου, σελ. 26)

Η μινωική θρησκεία μέσα από ένα προσωπικό βίωμα κορυφαίου λογοτέχνη

«...Κανένας δε μιλούσε· νιώθαμε πως η στιγμή ετούτη είναι άγια, ο τόπος ετούτος είναι άγιος και μονάχα η σιωπή ταίριαζε. Δυο περιστέρια πέταξαν από πάνω μας και κάθισαν σε μια κολόνα· τα ιερά πουλιά της Μεγάλης Θεάς που λάτρευαν εδώ οι Κρητικοί· άλλοτε τα βλέπουμε να κάθονται απάνω σε μια κολόνα κι άλλες φορές να τα κρατάει η θεά ανάμεσα στα ξεχειλισμένα γάλα βυζιά της. (...) Πέρασαν πάλι από τα μάτια μου οι εξάισιες τοιχογραφίες -μάτια μεγάλα, μυγδαλάτα, μαύρες πλεξούδες κυματιστές, βαριές κυράδες ανοιχτοστήθες, με χοντρά φιλήδονα χείλια, πουλιά, φασιανοί και πέρδικες, μαϊμούδες γαλάζιες, βασιλόπουλα με φτερά παγονιού στο κεφάλι, άγριοι άγιοι ταύροι, νιούτσικες ιέρειες με τα μπράτσα περιτυλιμένα με ιερά φίδια, γαλάζια αγόρια σε ανθισμένους κήπους- χαρά, δύναμη, πλούτος μεγάλος, ένας κόσμος όλο μυστήριο, μια Ατλαντίδα που πρόβαλε από το βυθό της κρητικής γης, μας κοιτάζει με τεράστια μαύρα μάτια, μα τα χείλια της είναι ακόμα σφραγισμένα. Τι κόσμος είναι ετούτος, συλλογιζόμουν, πότε θ' ανοίξει τα χείλια του να μιλήσει; Τι άθλους να 'καμαν και τούτοι οι πρόγονοι, απάνω στο χώμα εδώ που πατούμε; Η Κρήτη στάθηκε το πρώτο γιοφύρι ανάμεσα Ευρώπης, Ασίας κι Αφρικής· η Κρήτη φωτίστηκε πρώτη σε όλη την κατασκότεινη τότε Ευρώπη. Κι εδώ η ψυχή της Ελλάδας εξετέλεσε τη μοιραία της αποστολή: έφερε το θεό στην κλίμακα του ανθρώπου. Τα τεράστια ασάλευτα αιγυπτιακά ή ασσυριακά αγάλματα έγιναν εδώ, στην Κρήτη, μικρά, χαριτωμένα, το σώμα κινήθηκε, το στόμα χαμογέλασε, και το πρόσωπο και το μπόι του θεού πήρε το πρόσωπο και το μπόι του ανθρώπου.»

Νίκος Καζαντζάκης: «Μια Κυριακή στην Κνωσό» (Απόσπασμα από το έργο ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΓΚΡΕΚΟ, 1961). Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου.

Στο λογοτεχνικό κείμενο του Νίκου Καζαντζάκη, η λατρεία από τους Μινωίτες της γονιμότητας της φύσης, της ίδιας της ζωής που συνεχώς αναγεννιέται, φαίνεται από την

τοιχογραφία του ανακτόρου της Κνωσού που μας περιγράφει, όπου εντύπωση κάνουν στο συγγραφέα *τα γεμάτα από γάλα στήθη της θεάς των Κρητών, της «αρχέγονης μητέρας»* όπως είχε αναφέρει και το κείμενο του Pierre Lénéque.

Ο Ν. Καζαντζάκης προσέχει ιδιαίτερα **τα περιστέρια-ιερά σύμβολα** της θρησκείας των Μινωιτών που υπάρχουν στα θέματα των τοιχογραφιών της Κνωσού και τα παραλληλίζει με τα περιστέρια υπάρχουν και την ίδια εκείνη στιγμή ζωντανά στα ερείπια του αρχαιολογικού χώρου. Ταυτόχρονα στο κείμενό του, μέσα από τις περιγραφές των τοιχογραφιών της Κνωσού διαπιστώνουμε ξανά τις μορφές και τα σύμβολα των θεοτήτων της μινωικής θρησκείας και της λατρείας τους. που είναι συνυφασμένη με τη ζωή των ανθρώπων, μια ζωή φυσική, ελεύθερη και χαρούμενη (βλ.: **-μάτια μεγάλα, μυγδαλάτα, μαύρες πλεξούδες κυματιστές, βαριές κυράδες ανοιχτοστήθες, με χοντρά φιλήδονα χείλια, πουλιά, φασιανοί και πέρδικες, μαϊμούδες γαλάζιες, βασιλόπουλα με φτερά παγονιού στο κεφάλι, άγριοι άγιοι ταύροι, νιούτσικες ιέρειες με τα μπράτσα περιτυλιμένα με ιερά φίδια, γαλάζια αγόρια σε ανθισμένους κήπους**).

Ο Ν. Καζαντζάκης κλείνει το κείμενο αυτό με γενικότερες φιλοσοφικές σκέψεις για τον κοσμοϊστορικό ρόλο της Κρήτης στον «εξανθρωπισμό» των θεών και των θρησκειών της Ανατολής. Μπορούμε να πούμε ότι οι σκέψεις αυτές βγαίνουν αβίαστα μέσα από την παρατήρηση των θρησκευτικών μορφών των μινωικών αρχαιολογικών ευρημάτων και μας φέρνουν στο νου όλα όσα γνωρίζουμε από την ιστορία και την αρχαία γραμματεία για τον ανθρωπομορφισμό της θρησκείας των μετέπειτα Ελλήνων.

